

A mai ülésnek során már többen is utaltak a Ritoók Zsigmond könyvének bevezetőjében olvasható baljóslatú mondatra. Idézem: „*Lehetséges, hogy most is egy korfordulóban élünk, s az ókori görög-római műveltség egy időre megszűnik eleven hatóerő lenni.*” Úgy tűnik, ez a könyv meghatározó kontextusa: rossz időkre készülünk. Visszaszorul nem csupán az ókori klasszikusok tanulmányozása, de talán az egész bölcsészettudomány, egyre kevesebb pénz, figyelem és energia jut erre a területre, egyre kevesebb tehetséges és jólképzett fiatal választja ennek a tudásnak a megszerzését élethivatásul, kiürülnek a folyóirataink, megszűnnek vagy kómás tetszhalottként láthatatlanná válnak a könyvsorozatok, alapvető intézményeink működése kerül veszélybe. De minden korforduló másmilyen: nem hiszünk ma már Cicerónak, hogy a történelem az élet tanítómestere lenne (Hagyjuk itt most figyelmen kívül azt a körülményt, hogy Cicero nem ezt, nem így mondta, vagy legalábbis nem úgy érthette, ahogyan azt a 19. században sokan gondolták.) A mostani korforduló nem olyan, mint amelyik véget vetett az ókori civilizációnak. Csak valamilyen ideológiai stabilitás képes véget vetni, érvényteleníteni egy előző korszakot, csak az nyilváníthat érdektelennek korábbi felismeréseket. Ha a körülöttünk lévő világ biztos és végérvényes magyarázatának birtokában lennénk, nem lenne érdekes, hogyan jutottunk hozzá, csak az, hogy megvan: történetisége érdektelen. A mai élettapasztalat azonban nagyon távol van ettől. Mindazok a változások, amelyeken a ma élők keresztül mentek, nem érvénytelenítették, hanem éppen ellenkezőleg mérhetetlenül felfokozták a kultúra fontosságát. Az elmúlt hetven évben olyan átalakuláson ment át európai kultúránk, melyeknek a megértéséhez, adekvát megítéléséhez minden erőnket, intellektuális képességünket össze kell szedni. A férfiak és nők társadalmi egyenlősége, különböző kultúrák együttélése, az egyéni szabadságjogok védelme – és általában mindazokat a társadalmi jelenségeket, amivel szembe találta magát a 20. század végének embere, nem értelmezhető az ókor nélkül. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az ókortudománynak vagy akár az ókori kultúra legrangosabb alkotásainak önmagában véve

evidens módon kitüntetett szerepe lenne. Az azonban változhatatlan tény marad most is és minden jövődő korfordulóban, hogy az emberi viszonyoknak, érzelmeknek, igazságnak, méltányosságnak, az erkölcsnek és persze a szépnek legkorábbi emlékeit az ókor hagyományozta ránk. Ebből a tényből, illetve az évszázadokon át élvezett kitüntetett szerepéből következik, hogy nincsen még egy olyan anyagunk, amelyet hasonló folyamatossággal értelmezett, magyarázott volna a későbbi világ (itt most természetesen a Bibliát is beleértem az ókor örökségébe), és így többet mondana el kultúrájának természetéről. Amíg a világ megértése kulturális feladatot jelent, biztosan lesz feladata az ókortudománynak, hiszen azok is őrzik öröklött reflexeit, akik sohasem hallottak a bölcs Nesztórról. Olykor hallani azt a mondatot, hogy a természettudomány nélkül nem lehet élni, a humán tudományok nélkül nem érdemes. Valahányszor ezt a jóindulatú véleményt hallom, arra gondolok, hogy súlyos kudarcot vallottunk, hamis biztonságtudatunkban belemerültünk a részletekbe, de nem sikerült megértetnünk környezetünkkel munkánk egészének a jelentőségét. A humán tudományok nem dísz az építményen, nem lélekemelő felüdülés a nehéz és persze hasznos munka után, nem tetszetős forma a szükségszerű tartalomhoz. A kultúra és annak mindenféle tudománya gondolkodásunk alapvetését biztosítja.

Mai helyzetünk sok szempontból alapvetően különbözik az ókor-végitől. Nem állíthatjuk, hogy fokozatosan megszűnne az ókori kultúrának vagy éppen Homérosznak az ismerete. Tudósok fejében, a frissen megjelenő szakkönyvekben hatalmas, talán minden korábbinál nagyobb, de ami még ennél is fontosabb, *korszerű* tudás halmozódik fel Homéroszról és általában az ókorról. Csak ez a tudás nagyon egyenetlenül van elosztva. Bár ez korántsem példátlan a történelemben, de mérhetetlenül távol van attól, amit elképzeltünk, amit ideálisnak tartanánk, és amire törekedtünk történelmi korszakunk kezdetén. De éppen ezért nem érdemes panaszkodni, fontosabb a cselekvés és a munka. Az ókortudomány ugyanis csak akkor tudja megvalósítani feladatát, ha adott közösségek számára fel tudja

mutatni saját fontosságát, és nem általánosságban beszél, hanem konkrétan. Gondolatait, tanulságait saját befogadói környezetéhez intézi. A nemzeti kultúra ideális kerete ennek: személyesen megérint és kapcsolódik az egyetemeshoz. Ezt tűzte ki maga elé, és valósította meg Ritoók Zsigmond könyve. Megmutatta, hogy miért és hogyan válik fontossá az antik civilizáció (mert nem lehet kétségünk, gyakran ebben a könyvben Homéros az egész antik örökség helyett szerepel) a nemzeti kultúrában és a modern világban. A bevezetőben felpanaszolt kedvezőtlen tendenciával, a „korfordulóval” fordult szembe, és olyan témát, olyan anyagkört mutatott be, amely nagyon is alkalmas arra, hogy küzdjön ellene. A mai ülésünk minden felszólalója beszédével tulajdonképpen háláját fejezte ki neki ezért a munkáért. Ritoók Zsigmond olyan könyvet írt, amelynek a komplexitása a magyar klasszika-filológia történetében példátlan: nem korlátozódik egyetlen korszakra, sem a kultúránk egyetlen területére. Nemcsak irodalmi szövegeket vizsgál, hanem a társadalmi hatékonyság legelemibb formáját, az oktatást is. Bevezetőjében maga jelöli meg kutatásai folytathatóságát, amikor felhívja olvasói figyelmét arra, hogy ő maga nem tért ki a képzőművészeti és a zenei homérizálására, de ezeken a területeken is bőven akadna kutatható. Az elhangzott előadások gazdagon bizonyították is igazát. Az irodalomról elhangzott két előadás is jól mutatta a megkezdett kutatás folytathatóságát. A Ritoók Zsigmond által összegyűjtött anyag szinte kimeríthetetlenül gazdag, és a legtöbbször maga a szerző is rámutat további vizsgálatának kézenfekvő irányaira. Nem tudom, lesz-e alkalmunk kutatócsoportokat szervezni ennek a munkának az elvégzésére, hiszen ez éppen az előbb említett intézményi sanyarúsággal összefüggő kérdés, de mindenképpen folytatható egyéni kutatásokkal is a munka. A Ritoók Zsigmond által összegyűjtött anyag szinte kiapadhatatlan. A könyv 21. oldalán olvastam Romy Károly kiadatlan beszédéről az Akadémia Kézirattárában Horatius iskolai értelmezésének módszertanáról. Ideális szakdolgozati téma egy mesterszakos hallgató számára. Ritoók Zsigmond könyve pont azt adta a magyar

ókortudománynak, amire itt és most a leginkább szüksége volt. Köszönjük a könyvet, köszönjük a nagy munkát, a szakmai alázatot, de legfőképp a példamutatást, hogy a beletörődés helyett lehet küzdeni is.